

ehhez az esernyőhöz négy világrész adta oda a termékeit, a munkáját, az intelligenciáját, erejét és szorgalmát. Ezen az esernyőn huszonháromféle népnek a keze dolgozott. És ugyan, mit gondolsz, hogy hol voltak még akkor azok a nyomoruságos, kiskoru piramisok, a mikor a mammut élt és hol volt akkor még Ramzesz? És hol volt Kleopátra és a Ptolomeidák, a mikor Kinában már szótték a selymet? No, öcsém, Napoleon, hát hány százezer esztendő, hány világ, hány ország és mennyi népe is néz rád erről az esernyőről? És mit gondolsz, elesett-e a napoleoni háborúkban annyi ember, mint a mennyinek a munkás keze dolgozott erdőn, mezőn, gépeken, hajón, vasuton, jég-sivatagon és gyárban, bányában és boltban azért, hogy elkészüljön ez a kis esernyő? És ez-e a hasznosabb dolog, vagy pedig a Berezinán való átkelés?

Künn kivilágosodott, a felhők szétoszlatk, az eső elállt. Dénes összehajtotta tehát nagy gondosan az esernyőjét és azt mondta: — Gyere, menjünk haza.

És csendesen, hajnaliasan, fáradt lépésekkel elballagtak hazafelé.

Komlóssy Ferencz emlékiratai.

Írta Váradi Antal.

A legelső uttörők után következő színész-nemzedékből való. Már 1811-ben színész s a rondellabeli társulat egyik oszlopa. Aztán megy vándorolni a vidékre, megnősül, születik két leánya, azokkal megint feljön Pestre s megint elindul bizonytalan vándorútra. Akkor színigazgató lesz, két izben is, egyszer Szegeden, a hol a Városházán állított színpadot ő nyitja meg, vendégül látván Egressy Gábort, a ki a bevezető beszédet tartotta. Innét Pestre kerül a Nemzeti Színházhoz, a hová Földváry Gábor szerződött. Aztán megint vidékre megy igazgatni, míg végre csöndesen megvonul a pesti színház kulisszái között, a hol mint rendező munkálkodik. Aztán rábizzák a színházi könyvtárt, a gazdasági felügyeletet s mint ilyen egy esős délután lefordul a székéről, a pipa kiesik a szájából, a könyv a kezéből és elköltözik a vén színészek útján, ki, a Kerepesi temetőbe. A mezitlábasnál megülik a torát, és ma senki sem tudja: hol borul fáradt teste fölé a hant...

Hagyott azonban hátra egynéhány lap becses feljegyzést, a melyek világosságot vetnek a régi rondella életére. Ezt a nyomoruságos színházat a németektől örökölte a magyar színészet. Másodizben aztán le akarták bontani a feje fölül, sőt bele is fogtak. De még a romok közt is játszott a mi elkeseredett, hazátlan színészetünk. Aztán lebomlott a nyomorult torony, valóságos »Hungerturm«, melyben és mely körül többet koplalt a magyar színész, mint a vidéken esztendők alatt.

Hadd beszéljen hát a vén színész a roskatag vén toronyról és a magyar színészek első nyomoruságáról!

*

»Nagy felfordulás van a Dunaparton. Ezer-nyolczszáztizenháromat irnak s a hajóhidon augusztus havában sűrű a közlekedés. A generális gyűlés tagjai járnak-kelnek Budáról Pestre, Pestről Budára. Hol a megyeházán veszekednek, hol átmennek a várba, ügyes-bajos dolgukat eligazítani, mert mindegyiknek van valami kérni, várni, kijárni valója. Arra jók az augusztusi délutánok.

A pesti Dunaparton a romlatag bástyatorony körül is nagy felfordulás van. Ott jár-kél Kulcsár István, a Hazai és Külföldi Tudósítások ismert szerkesztője, táblabíró és lelkes színház-barát, a kire bizta volt Pest vármegye a színészeket.

Tataroztatja a rondellát. Ezt a vén bagolyvárat, hol elhagyják a német színészek, hol birtokba veszik megint. Most végre definitive elmentek belőle, mert fényes, hatszázezer forintos házat épített nekik a magyar bőkezűség. Ott áll a fényes német színház a mai Gizellatéren s hatalmas lépcső-feljárata fölött Thalia, Terpsichore és Clio kéri Apollót, őrizné meg ezt a szentséges német granáriumot minden magyar veszedelemtől.

Pöffeszkedő, jött-ment, bécsi kimustrált színész-alakok állodogálnak a balfelől színész-

bejárat előtt, vagy üldögélnek a nagy társalkodó-teremben, melynek széles üvegajtáján keresztül a színpadra látni s próbák alatt mindenki onnan lesheti a jelenését. Mélységes lenézéssel traktálják az esetleg arra vetődő magyar komédiást, hogy no! hiszen ezek az »emberek« a német színház ünnepélyes megnyitásán igazgatói rendeletre statisztáltak a németek háta mögött. Micsoda alrendű népség!...

A magyar színészek pedig ott sűrőnek-forgognak a rondella körül, segítvén Kulcsár táblabíró uramnak, a miben csak tudtak. Már a külső vakolás megvan. A tetőt is kieszká-bálták egy kicsit, hogy ne csurogjon belé az eső, mert megtörtént, hogy esős estéken a földszint egy része kifeszítette az esernyőjét. Most már szárazon ülhettek a husz váltó krajczáros székeken. A páholyok, azaz: *ló'sik*, ki vannak újra festve. Nem is ajánlom, hogy azon frissiben belé üljön valaki, mert különben úgy járna, mint Baranyay Balázs, a ki fáradtan érkezvén meg a városból, leült hirtelen a sötét öltözőben s csak a csegetyűszóra szaladt ki. De közderültségre, szegény, mert rá talált ülni a frissen becsirizezett színlapokra s egyet éppen az irásos felével kifelé viselt magán az egész próba alatt, mignem hazament, az Aranykéz-utcában leszedte róla valaki. Ekkor értette meg, hogy a mai tragédia próbáján mért volt olyan vidám a hangulat?

Azalatt tehát, míg a rondella teljesen át lesz alakítva s a festés megszárad s egynéhány »célszerű ujitást« ki lehet könyörögni a megyétől, menjen a társaság Székesfehérvárra s játszszejék ottan, míg Kulcsár apó újra visszahívja őket. Így töltötték ott közel fél esztendőt s visszajöven, egész 1815. június 16-ikáig játszottak még a rondellában.

Ekkor a város ugynevezett »szépítési bizottsága« árverés alá bocsátotta az egész építményt. Kulcsár István is pályázott rá, hogy állandó tanyát szerezzen a maga szegény színészeinek, hanem egy Neymeyer nevű német polgár elütötte a kezéről. Annak több pénze volt, többet ígérhetett s a »senki többet — harmadszor« — a Neymeyer ur javára szolt. Kulcsárnak ugyanis kötött mars-rutája volt, a begyült pénz erejéig, melyet egy 1814-ben kiadott röpirata folytán adtak össze lelkes hazafiak. De ez az összeg nem volt elegendő a torony megvételére. Ez az összeg képezte alapját annak a vételárnak, a melyet Kulcsár később a hatvani-utczai telekért adott, melyen aztán a Nemzeti Kaszinó épült fel.

Neymeyer nyomban csákányt üttetett a torony falába. Mit tegyen Kulcsár? elküldte megint az ő báránykait vidékre. Elmentek Miskolcra, Egeren keresztül. Ott megállapodtak s az ott tartózkodó Guts nevű német színigazgatóval paktáltak, úgy hogy felváltva játszottak egy estén magyarul, egy estén németül. De oly feltétel alatt, hogy a magyarok a fél jövedelmüket a németnek tartoztak adni. És Eger ezt nézte békességgel!...

Végre hire jött, hogy elkészült Miskolczon a Korona-vendéglő udvarán a »színhely«. Borsod megye örömmel várta a truppot és Szrógh Antal táblabíró, Miskolczy György megyei pénztárnokot és Erős József szolgabíró, nevezte ki kormányzó választmányának a színtársulat részére.

Komlóssy odateszi, hogy: »ez kezdete a miskolczi színészetnek«.

Miskolcz tudniillik a vármegyével karöltve, állandó színház alapításán fáradozott s ezt fel is építette s 1823-ban Éder György színigazgatóval meg is nyitotta. A régi, pesti tagok közül azonban ekkor már csak ketten voltak Miskolczon, Déryné és Nagy János.

Déryné ismeri minden magyar színház-barát. Nagy János a három Nagy-testvér egyike. Nagy Pistát, a koporsóban alvó nagy gyaloglót hírből mindenki ismeri. Öccse, Mihály s a legfiatalabb János képviselték a Nagytriaszt, a mely arról volt nevezetes, hogy a legritkábban szerződött együvé. Sok is lett volna a jóból, mert mind a három komikus volt és mind a három segédszínész. Ez alkalommal a János volt Miskolczon, Pista Nagyváradon s a Miska gyerek Isten tudja hol kóborolt széles e hazában?...

Mért járnak vala ekkor a szegény haza földjét különféle színigazgatók. Egressy keservesen jajdul fel egy izben, hogy legalább csak olyannak adnának igazgatói engedélyt, a ki *írni, olvasni tud*. Ohajtása nem teljesedett.